Pengar är inte (alltid) allt

Om skadestånd, rättigheter och orena medgivanden

Av professor MÅRTEN SCHULTZ

När någon utsätts för en oförrätt uppkommer frågan hur detta kan gottgöras. Ibland saknas självklara instrument för rättsordningen att ta till och ofta har kompensation skett genom skadestånd. På senare tid har dock andra — mer uttryckligt deklaratoriska — instrument börjat växa fram, bl.a. genom avgöranden från Högsta domstolen.

Rättighetsöverträdelser i Högsta domstolen och i Stockholms tingsrätt

Högsta domstolen (HD) beskriver omständigheterna bakom rättsfallet ”Regionens medgivande” på följande sätt:

I ett mål rörande skadestånd på grund av en överträdelse av grundläggande fri- och rättigheter har svaranden medgett betalning, men förklarat att medgivandet inte innebär ett erkännande av någon överträdelse (ett s.k. orent medgivande). Domstolen bör i en sådan situation tillämpa de processrättsliga bestämmelserna på så sätt att domstolen dömer i enlighet med medgivandet och samtidigt, inom ramen för en fastställelsetalan, tar ställning till om det har förekommit en rättighetsöverträdelse.[1]

Det här är ett av flera viktiga avgöranden om civilrättsliga implikationer av rättighetsöverträdelser som kommit under våren 2025.[2] Genom dessa avgöranden har ett rättsområde som växt fram ur ett avgörande i HD för 20 år sedan och sedan följts av ett pärlband prejudikat och lagstiftningsarbete fått än tydligare konturer.[3] Regionens medgivande är

[1] Beslut i Ö 438-24, 28 mars 2025.

[2] Se från HD även Det oriktiga förvaltarskapet, dom i T 1101-24, 25 april 2025 och Stockholms tingsrätts dom i T 10501-24, 24 april 2025. Det senare avgörandet är intressant i sammanhanget, trots att det ännu bara är ett förstainstansavgörande, eftersom Stockholms tingsrätt funnit att en högstainstansdomstol — Högsta förvaltningsdomstolen — gjort sig skyldig till en ansvarsgrundande rättighetskränkning. Samtliga dessa mål har drivits eller drivs av Centrum för rättvisa.

[3] Avgörandet är den s.k. Lundgrendomen/Finanschefen på ICS, NJA 2005 s. 462. Ämnet har varit föremål för stort intresse i rättsvetenskapen och hos praktiskt verksamma jurister. Se Karolina Stenlund, Rättighetsargumentet i skadeståndsrätten, Uppsala 2021 och — mer översiktligt — Bertil Bengtsson, Rättighetsansvar, Stockholm 2022. Några olika författares perspektiv återfinns i Håkan Andersson, Ansvarsproblem i skadeståndsrätten, Uppsala 2013, s. 544 ff., Bertil Bengtsson, Skadestånd vid överträdelse av Europakonventionen — den nya lagstiftningen, SvJT 2018 s. 93 ff., Percy Bratt och Jan Södergren, Europakonventionens tillämpning i det inhemska systemet, ERT 2000, s. 407 ff., Ulf Bernitz, Rättighetsskyddets genomslag i svensk rätt — konventionsrättsligt och unionsrättsligt, JT 2010–11 s. 821 ff., Iain Cameron, Skadestånd och Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna, SvJT 2006 s. 553 ff., Johanna Chamberlain, Integritet och skadestånd, Uppsala 2020, s. 171 ff., Clarence Crafoord, Inhemsk gottgörelse för kränkning av Europakonventionen, ERT 2001, s. 519 ff., Sandra Friberg, Kränkningsersättning, Uppsala 2010, s. 497 ff., Stellan Gärde och Lisa Nyström, Rättsgrunder för

härvid särskilt välkommet eftersom den övergripande rättsfrågan varit uppe och vänt i högsta instans tidigare. Då utan att få ett klart svar.

Omständigheterna i Regionens medgivande var att en kvinna i samband med en förlossning ansåg att hon blivit utsatt för ett rättighetsövergrepp av en barnmorska. Rättighetsövergreppet bestod i att barnmorskan hade utfört ett vårdingrepp utan erforderligt samtycke. Detta utgjorde enligt kvinnan en kränkning av artikel 8 i Europakonventionen (lag 1994:1219 om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna; Europakonventionen) och av 2 kap. 6 § regeringsformen (1974:152; RF). Hon begärde skadestånd för kränkningen.

Rättighetsöverträdelser är — som redan framgått — ett tämligen nytt inslag i skadeståndsrätten. Uttrycket ”rättighetsöverträdelse” används i situationer där grundläggande fri- och rättigheter, som de kommit till uttryck i rättighetskataloger, har kränkts. Det finns i lag fyra allmänna rättighetskataloger: 2 kap. RF, Europakonventionen, Barnkonventionen och EU:s rättighetsstadga.[4] (Yttrandefrihetsgrundlagarna kan i och för sig också ge upphov till skadeståndsfrågor men inte så ofta för yttrandefrihetskränkningar — det är framför allt när någon som har skydd av yttrandefriheten begår övertramp som ansvarsfrågor enligt dessa grundlagar aktualiseras.[5]) Av dessa är det ännu bara RF och Europakonventionen som faktiskt har medfört ansvar.[6]

En bakgrund: Flygbolagets medgivande, NJA 2021 s. 1093

Den övergripande frågan i Regionens medgivande återfinns i samspelet mellan regelverken om grundläggande fri- och rättigheter, skade-

skadestånd vid kränkning, Stockholm 2016, Sabina Hellborg, Diskrimineringsansvar, Uppsala 2018, s. 63 ff. 392 ff., Jan Kleineman, Europakonventionen och den svenska skadeståndsrättens utveckling, JT 2008–09 s. 546 ff., Philip Mielnicki, Europakonventionen och skadeståndsrätten — till vägs ände?, JT 2008–09 s. 357 ff., Mårten Schultz, Nya argumentationslinjer i förmögenhetsrätten: Rättighetsargument, SvJT 2011 s. 989 ff., Wiweka Warnling-Nerep, Skadeståndstalan mot staten — en allt vanligare företeelse?, JT 2004–05 s. 170 ff., Karin Wistrand, Statens utomobligatoriska skadeståndsansvar — några utvecklingslinjer, SvJT 2019 s. 103 ff., Karin Åhman, Skadestånd p.g.a. konventionsbrott — eller har HD blivit naturrättare?, JT 2005–06 s. 424 ff. Se för några kommenterar på utvecklingen när det gäller regeringsformen, Bertil Bengtsson, Skadestånd vid brott mot regeringsformen?, SvJT 2011 s. 605 ff., ds. Högsta domstolen fortsätter omvandlingen av skadeståndsrätten, SvJT 2014 s. 431 ff., ds. Lagstiftning om grundlagsskadestånd, SvJT 2022 s. 959 ff., Clarence Crafoord, Regeringsformens fri- och rättighetsskydd och skadestånd, SvJT 2009 s. 1062 ff. och Jan Kleineman, Konstitutionell skadeståndsrätt — Framtidsvision eller demokratisk återvändsgränd, JT 2018–19 s. 23 ff. För jämförelser, se även Martin Mörk och Magnus Hermansson, En enhetlig skadeståndsordning vid överträdelser av grundläggande rättigheter, SvJT 2014 s. 507 ff.

[4] Barnkonventionen införlivades genom lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

[5] Jfr Bertil Bengtsson, Rättighetsansvar, Stockholm 2022, s. 137 ff. och SOU 2020:44, s. 200 ff.

[6] Karolina Stenlund tar upp alla dessa möjliga ansvarsgrunder i sin avhandling, Rättighetsargumentet i skadeståndsrätten, Uppsala 2021. Så även Bertil Bengtsson, Rättighetsansvar, Stockholm 2022.

ståndsrätten och processrätten. Temat har varit föremål för HD:s granskning även tidigare.[7]

I Flygbolagets medgivande, NJA 2021 s. 1093, var bakgrunden ett mål om diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen (DO) hade väckt talan mot ett flygbolag under påstående att en person, P, hade utsatts för diskriminering. DO hade yrkat att bolaget skulle förpliktas utge 10 000 kr i diskrimineringsersättning.[8] Bolaget medgav anspråket men förnekade att någon diskriminering inträffat och ansåg att målet borde avgöras i enlighet med medgivandet utan prövning sak. DO motsatte sig detta och framhöll att P. hade ett av rättsordningen erkänt ”upprättelseintresse” som inte kunde tillgodoses med en ersättning som inte grundades i en konstaterad kränkning. Om en diskrimineringsersättning utdöms utan att ersättningen kopplas till en konstaterad kränkning/överträdelse förloras ersättningens funktion ”deklarativa, upprättelse- och preventionsfunktioner” i strid med EU-rättens och Europakonventionens krav och den svenska lagstiftarens intentioner att tillgodose dessa krav.

Tingsrätten ansåg sig bunden av det medgivande som flygbolaget gjort och meddelade dom utan sakprövning. Målet överklagades av DO till hovrätten som avvisade överklagandet i de delar som avsåg betalning och avslog det i fråga om fastställelse. Målet togs upp av HD som begärde ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Frågan som ställdes till EU-domstolen var om en svensk domstol var skyldig att pröva om diskriminering skett — och att domstolen konstaterade att så skett, om det blev utfallet av prövningen — om det begärs av den som menar sig ha blivit diskriminerad även när anspråket vitsordats.

EU-domstolens utslag sammanfattades av HD på följande sätt:

> Enligt EU-domstolen utgör artiklarna [två artiklar i det s.k. likabehandlingsdirektivet] hinder för en nationell lagstiftning som innebär att en domstol — som ska pröva en talan om ersättning på grund av en påstådd diskriminering som är förbjuden enligt direktivet — inte kan pröva ett yrkande om fastställelse av att sådan diskriminering har skett, när svaranden medger att betala den begärda ersättningen utan att för den skull vitsorda att det skett någon diskriminering. (Se dom av den 15 april 2021, Braathens Regional Aviation, C 30/19, EU:C:2021:269.)

Efter EU-domstolens utslag ändrade flygbolaget sin talan på så sätt att det, av processekonomiska skäl och eftersom beloppet redan betalats, gjorde ”ett sådant vitsordande som avses i EU-domstolens domslut och vars frånvaro enligt domen utgör en förutsättning för passagerarens rätt till en sakprövning”. Efter detta fann HD att bolaget gjort ett sådant kategoriskt och reservationslöst vitsordande som EU-domstolen ansåg behövdes för att uppfylla unionsrättens krav.

[7] Nedanstående beskrivning är i viss mån förenklad — mitt fokus är på upprättelseintresset vid vitsordade/medgivna anspråk.

[8] Transparens: Jag skrev ett rättsutlåtande för Diskrimineringsombudsmannen i målet.

HD:s ledamöter skrev ett gemensamt tillägg. Justitieråden radade där upp ett antal frågor som EU-domstolens avgörande gav upphov till, t.ex. vad rör relationen mellan rättegångsbalkens regelverk och EU-rättens krav på att den som anser sig diskriminerad ska kunna få diskrimineringen prövad men även hur man ska se på en situation där parterna ingått en förlikning där den påstått diskriminerade tilldelats ett visst belopp men därefter begär att få diskrimineringen fastställd. Tillägget avslutades med konstaterandet att dessa frågor lämpligen borde besvaras av lagstiftaren och inte av domstolar i enskilda mål.

I efterhand framstår denna passning till lagstiftaren som optimistisk. Några klarlägganden från lagstiftaren har inte kommit. Dessutom framstår flygbolagets vitsordande mer som läpparnas bekännelse än ett uppriktigt försök att be om ursäkt eller att söka någon form av genuin upprättelse. Utgången i målet ser därmed mer ut som ett kringgående av EU-domstolens avgörande än som ett lojalt försök att efterkomma det.[9]

Regionens medgivande

Det nya avgörandet, Regionens medgivande, handlar om en liknande fråga som den i Flygbolagets medgivande. Omständigheterna har beskrivits redan i inledningen. En kvinna, O, hade begärt skadestånd för att hon i samband med ett vårdingrepp utsatts för ett rättighetsövergrepp av en barnmorska som var anställd av regionen. Regionen medgav yrkandet men förklarade att det inte skulle ses som ett erkännande av att en rättighetsöverträdelse skett.[10] Regionen begärde att tingsrätten skulle meddela dom i enlighet med medgivandet. O motsatte sig att tingsrätten skulle meddela dom enligt medgivandet och yrkade i andra hand att domstolen skulle fastställa att hennes rättigheter enligt Europakonventionen och regeringsformen överträtts. Regionen ansåg att fastställelseyrkandet skulle avvisas. Tingsrätten beslutade dels att regionens begäran om en dom på medgivandet

[9] Det här ska inte läsas som att jag menar att HD:s ledamöter försökte kringgå EU-domstolen — för det tror jag verkligen inte, särskilt om man läser tillägget — utan att utgången i HD:s prövning inte bidrog till att åstadkomma det som EU-domstolen uttryckte som ett mål med diskrimineringslagstiftningen.

[10] Redan att fallet rör en region gör Regionens medgivande till ett nytt kapitel i utvecklingen kring rättighetsöverträdelser. 2009 konstaterade HD att inte bara staten, utan även kommuner, kan bli skadeståndsskyldiga för kränkningar av Europakonventionen (NJA 2009 s. 463). Det är inte en helt självklar slutsats. Det är staten och inte kommunerna som skrivit under Europakonventionen och en alternativ ordning hade kunnat vara att staten har skadeståndsansvaret även för kommunernas rättighetsöverträdelser. Så ligger det ju också till vid prövningar i Europadomstolen — i Strasbourg svarar staten för kommunernas agerande. HD:s ställningstagande återspeglar emellertid skadeståndslagens systematik, där det allmänna är ”stat eller en kommun”, som det sägs i huvudregeln 3 kap 2 § skadeståndslagen (1972:207; SkL). I kapitlets första paragraf, 2 st., framgår att det som sägs i 3 kap. SkL om ansvar för en kommun gäller också en region och ett kommunalförbund. Att 2009 års fall därmed innebar att även regioner (tidigare landstingskommuner) och kommunalförbund kunde ådra sig ansvar på konventionsgrund har det knappast funnits något tvivel. Men det har alltså inte funnits något avgörande rörande en region tidigare vilket i sig gör fallet till en ytterligare milstolpe i en intensiv rättsutveckling.

skulle avslås, dels att O kunde föra sin talan som en fullgörelsetalan. Därmed skulle inte hennes fastställelsetalan prövas. Efter vissa vändningar konstaterades att beslutet kunde överklagas särskilt. Hovrätten prövade saken och kom till samma slut som tingsrätten.

Högsta domstolen inledde med att konstatera att O grundat sitt anspråk på både regeringsformen och Europakonventionen. Det finns en artikel i Europakonventionen som saknar motsvarighet i RF:s rättighetskatalog (och som inte heller återspeglas i Barnkonventionen). Art. 13, rätten till effektiva rättsmedel. Ett effektivt rättsmedel måste, konstaterade HD, innefatta såväl en godtagbar gottgörelse som en möjlighet att få ansvaret för en överträdelse fastställt. HD skriver (p. 11):

> Ett erkännande av rättighetsöverträdelsen är alltså *en nödvändig del* av den gottgörelse som enskilda har rätt till vid konventionsöverträdelser. (Min kursivering.)

Detsamma gäller för rättighetsöverträdelser av RF (p. 12 i domen).

> Av det anförda följer att rättegångsbalkens bestämmelser bör tillämpas på ett sådant sätt att en kärande, som på rimliga grunder påstår att hans eller hennes grundläggande fri- och rättigheter enligt Europakonventionen har överträtts, ges möjlighet att få den påstådda rättighetsöverträdelsen prövad. Detsamma bör gälla om käranden påstår att hans eller hennes grundläggande fri- och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen har överträtts.

Därför ska en kärande i ett fall av s.k. orent medgivande alltid kunna få prövat om det har förekommit en rättighetsöverträdelse, samtidigt som principen om att ett medgivande i dispositiva tvistemål är bindande inte frångås.

Efter detta konstaterande förde HD ett resonemang om den processrättsliga dispositionsfriheten som mynnade ut i slutsatsen att det finns ett utrymme för en domstol att avstå från att omedelbart meddela en dom på grundval av ett s.k. orent medgivande när käranden ”på rimliga grunder” påstår att det har förekommit en rättighetsöverträdelse. Det kan ske, fann HD, genom att domstolen vid ett orent medgivande dömer i enlighet med medgivandet och samtidigt, inom ramen för en fastställelsetalan, tar ställning till om det har förekommit en rättighetsöverträdelse. Slutsatsen i det enskilda fallet blev att målet lämnades åter till tingsrätten för prövning av O:s fullgörelsetalan (anspråket i pengar) och hennes fastställelsetalan (kravet på ett erkännande av att en rättighetsöverträdelse inträffat).

Reflektioner

Regionens medgivande aktualiserar ett tema som återkommande ger upphov till diskussion när det gäller rättighetsöverträdelser. Ett vanligt sätt att se på situationer som den bakom rättsfallet är att enskilda har

vissa rättigheter, som rätten till integritet, som andra — primärt det allmänna — har en skyldighet att respektera. När en sådan rättighet överträtts har den som drabbats en sekundär rätt att i möjligaste mån försättas i den situation hon hade varit i om det inte varit för överträdelsen av den primära rättigheten.

På ett teoretiskt plan kan innehållet i den sekundära rättigheten formuleras på olika sätt. Ett sätt att se på det är att den drabbade har rätt att försättas i den faktiska situation som hon hade varit i om det inte varit för rättighetsöverträdelsen. Ett sådant synsätt skulle konkret innebära inte bara att hon har rätt till ekonomisk ersättning, utan även faktiska åtgärder. I svensk skadeståndsrätt kommer emellertid den sekundära rättigheten till uttryck i en rätt till skadestånd som beräknas utifrån en bestämning av vad skadan är. Ett annat sätt att se på det är att den sekundära rättigheten består i en rätt till rättsmedel — inte en rätt till faktisk eller ekonomisk korrigering.[11]

Oavsett hur man ser på den teoretiska ramen så är det verktyg skadeståndsrätten har att tillgå enbart *skadeståndet*. Det innebär att rättighetsöverträdelsens normativa ”värde” översätts till pengar.[12] Denna översättning sker genom en metod som använder vissa begrepp. Det finns dock ingen enhetlighet kring vilka begrepp som används. Olika domstolar och författare använder olika formuleringar och vissa (inklusive jag själv) varierar beroende på sammanhanget och emellanåt kanske även av stilistiska skäl. Några av de formuleringar som används uppfattas nog ofta som synonyma.

Några av de begrepp som används är följande. Skadeståndet ska ge *kompensation* för rättighetsöverträdelsen. Skadestånd ska ge *reparation* för överträdelsen. Skadeståndet ska ge *upprättelse* för överträdelsen. Alla dessa uttryck har innebörden att ersättningen på något vis ska försätta den skadelidande i den situation hon hade varit i om det inte var för den ansvarsgrundande händelsen.[13] Det finns flera problem med denna återställandetanke. Ett ofta omdiskuterat ämne kallas för *inkommensurabilitetsproblemet*.

Med inkommensurabilitetsproblemet förstås tanken att det inte *går* att översätta en skada, t.ex. en kränkning orsakad genom en rättighetsöverträdelse, till ett ekonomiskt värde eftersom det inte finns en gemensam värdeskala för skadan och ersättningen. Det finns inget gemensamt språk för kränkningar av mänskliga fri- och rättigheter. Det blir tydligast för de rent ideella skador som uppkommer vid en rättighetsöverträdelse. Rent ideella skador är definierade av att de inte är

[11] Det här motsvarar alltså distinktionen mellan civilrättsvetenskapliga rättviseteorier och rättsmedelsteorier, se Mårten Schultz, Civilrättsteorier, Juridisk publikation 2/2024, s. 23 ff., särskilt s. 30 ff.

[12] Nedanstående reflektioner tar primärt sikte på ersättning för den ideella skada som uppkommer men resonemanget är i stort applicerbart på alla typer av skada.

[13] Begreppet upprättelse har numer en speciell innebörd i skadeståndslagen, eftersom regeln om skadestånd vid kränkning genom brott har lagt till upprättelse som ett särskilt moment i ersättningsbedömningen ovanpå, som det förstås, den kompenserande funktionen.

ekonomiska — det ligger i själva skadebegreppet. En rent ideell skada kan redan som en följd av sin egen definition inte ersättas med pengar. Frågan har tilldragit sig en del rättsvetenskapligt intresse de senaste 15 åren.[14] Jag ska inte ta upp detta allmänna tema mer här. Istället ska jag ta upp en annan aspekt av svårigheten med att översätta en rättighetsöverträdelse till ett ekonomiskt värde som är mindre diskuterad, nämligen att skadeståndsrätten inte kan uppfylla sin mest centrala funktion i dessa fall. Pengar räcker inte till.

Skadeståndet vilar, som sagts, på en tanke att den skadelidande genom skadeståndet ska göras hel igen. Skadeståndets huvudsakliga funktion är kompensation eller reparation. Därutöver används ibland ordet upprättelse, som numer alltså fått en särskild innebörd i kränkningssammanhang men som annars ligger nära kompensationsfunktionen.

En premiss för detta resonemang är att kompensationen *kan* göra den skadelidande hel igen. Det är välkänt att detta är en fiktion, särskilt när det gäller rent ideell skada. Pengar gör inte brottsoffret, den diskriminerade, eller den som felaktigt blivit underkastad ett förvaltarskap, eller den som utan samtycke utsatts för ett medicinskt ingrepp, hel igen. Men i många sammanhang finns det inget annat instrument för rättsordningen att ta till när någon utsatts för en oförrätt.[15] Omfördelning av pengar är det medel som finns att tillgå.

När det särskilt gäller rent ideella skador så görs värderingen av skadan utifrån internjuridiska överväganden. Det ekonomiska värdet på en rent ideell skada sätts genom rättsliga ställningstaganden som utvecklas i rättsbildande institutioner (framför allt HD och Nämnden för brottsskadeersättning). Detta står i kontrast med det ekonomiska värdet på ekonomiska skador som sätts genom jämförelser med ekonomiska iakttagelser i verkligheten — kostnader och marknadsvärdesuppskattningar. Om man vill hålla fast vid grundantagandet om att skadeståndet vid rent ideell skada ska försätta den skadelidande i den situation hon hade varit i om det inte var för den ansvarsgrundande händelsen — vare sig detta uttrycks som kompensation, reparation eller upprättelse — måste ersättningen relateras till vad rättsordningen bestämmer är skadans värde.

Om en skadeståndsnivå inte är tillräcklig för att kompensera för en rent ideell skada, så som den värderas av rättsordningen, är den

[14] Det brukar etiketteras, med en term hämtad från filosofin, för inkommensurabilitetsproblemet. Se från svensk rättsvetenskap Karl Dahlstrand, Kränkning och upprättelse, Lund 2012, s. 281 ff., Ds. ”How to compensate the irreplaceable”, Håkan Hydén (red.), Norms between law and society, Lund studies in sociology of law, nr 37, Lund 2011, s. 63 ff., Johanna Chamberlain, a.a., kap. 3.5.1, Sandra Friberg, a.a., kap. 13, Sabina Hellborg, Diskrimineringsansvar, Uppsala 2018, s. 348 ff., Mårten Schultz, Kränkning, Stockholm 2008, kap. 3.3, ds. Reparation och inkommensurabilitet, Minnesskrift till Karl Dahlstrand, Uppsala 2025, Karolina Stenlund, Rättighetsargumentet i skadeståndsrätten, Uppsala 2021, s. 243. Se även Håkan Andersson, Ersättningsproblem i skadeståndsrätten, Uppsala 2017, s. 258 ff.

[15] Temat togs upp i SOU 2025:66 s 417 f., som behandlar frågan om straff och upprättelse.

naturliga åtgärden att domstolarna anpassar ersättningens storlek i förhållande till skadans värde. Min poäng framgår tydligast vid en jämförelse med ekonomiska skador. Om en viss sak, som är ny och i nyskick, har ett marknadsvärde på 1 000 kr totalförstörs så är det skadeståndsrättsliga värdet (som utgångspunkt) 1 000 kr. Om marknadsvärdet plötsligt ändras och saken blivit värd 2 000 kr så är det skadeståndsrättsliga värdet 2 000 kr.

På samma sätt förhåller det sig, teoretiskt, med rent ideella skador. Om värdet på en rent ideell skada förändras från 100 000 kr till 200 000 kr så tillgodoses kompensations-/reparationsintresset genom att domstolarna ersätter sådana skador med 200 000 kr. Det finns förstås en skillnad i att värdet inte sätts av marknaden utan av domstolarna (och Nämnden för brottsskadeersättning). Men ersättningsbestämningsmetoden är i grund och botten likadan.[16]

Problemet med Regionens medgivande, vilket också visas av Flygbolagets medgivande, är att det signalerar att ett skadestånd inte *kan* göra den skadelidande hel igen — oavsett belopp. Domstolen är förstås bunden av yrkandena, men budskapet är icke desto mindre att skadeståndet inte är ett tillräckligt rättsmedel — i vart fall inte om den som begär skadestånd också vill få rättsordningens kvitto på att hon fått sina rättigheter överträdda. I Regionens medgivande fanns det inget skadeståndsbelopp för HD att ta ställning till. Käranden hade yrkat 75 000 kr. Det finns inte någon anledning att anta att utgången hade blivit annorlunda om yrkandet hade omfattat ett högre eller ens betydligt högre belopp och HD hade prövat målet i sak.

Min läsning av HD:s avgörande är alltså att i dessa fall — åtminstone när det gäller rättighetsöverträdelser enligt Europakonventionen och RF men troligen även när det gäller rättighetsansvar enligt speciallagstiftning, kanske framför allt speciallagstiftning som vilar på EU-rätt som diskrimineringsrätten eller persondataskyddet — så räcker det inte att rättsordningen tillerkänner den drabbade ett skadestånd för att hon ska göras hel.[17] Det krävs något mer än ett skadestånd för att åstadkomma målet att försätta den skadelidande i den situation hon borde ha varit i, hade det inte varit för rättighetsöverträdelsen. För den (vi) som varit positiva till utvecklingen av ett skadeståndsrättsligt skydd för mänskliga fri- och rättigheter är detta en aning demoraliserande.[18]

Sedan Lundgrendomen 2005 (NJA 2005 s. 462) har skadeståndsrätten varit det verktyg som rättsordningen tillhandahållit för den som velat ta strid efter en rättighetsöverträdelse skyddad i de allmänna rättig-

[16] Jag resonerar kring detta tema i min uppsats Reparation och inkommensurabilitet, Minnesskrift tillägnad Karl Dahlstrand, Uppsala 2025, s. 243 ff.

[17] Det finns tre starka avhandlingar som behandlar dessa ämnen. Sabina Hellborg, Diskrimineringsansvar, Uppsala 2018 och Fredrik Sandberg, Skadeståndsansvar vid personuppgiftsbehandling, Stockholm 2025. Personuppgiftsskyddet är även föremål för Johanna Chamberlains mer övergripande undersökning av integritetsskydd i Integritet och skadestånd, Uppsala 2020.

[18] Karolina Stenlund tecknar en fin bild av utvecklingen och dess aktörer i Rättighetsargumentet i skadeståndsrätten, Uppsala 2021, kap. 4 (särskilt avsnitt 4.9.).

hetskatalogerna. Skadeståndet har varit det rättsmedel som en enskild kunnat förlita sig på.

Det har i och för sig förekommit att ett krav på skadestånd inte fått gehör eftersom domstolarna inte tyckt att en ersättning behövts — ett erkännande av rättighetsöverträdelsen har ansetts tillräckligt för att ge gottgörelse för en rättighetsöverträdelse. (Se NJA 2013 s. 842, p. 68.) Ibland behövs inte pengarna (skadeståndet) för att ge kompensation/reparation/upprättelse/gottgörelse. Men det nu diskuterade prejudikatet säger något annat. Det säger att även om den vars rättigheter överträtts får vad hon begär så räcker det inte för att gottgöra henne om inte staten tar ställning till om en rättighetsöverträdelse skett.

Ur en skadeståndsrättslig synvinkel är utgången i Regionens medgivande ett underminerande av tanken om att skadeståndets kompenserande, reparerande eller upprättande funktion är ett tillräckligt rättsmedel för att tillgodose rättsordningens krav på adekvata verktyg för att bemöta rättighetsöverträdelser. Det är en påminnelse, särskilt nyttig i dessa tider där brottsofferersättningssystemet steg för steg expanderas,[19] att även om skadestånd kan spela en viktig roll för att hantera effekterna av rättighetsöverträdelser så finns det begränsningar i vad som kan åstadkommas med ekonomiska omfördelningar.

Pengar är inte (alltid) allt.[20]

[19] Jfr Mårten Schultz, Brottsofferersättningarnas utveckling, SvJT 2022 s. 753 ff. Se för den senaste utvecklingen SOU 2025:23, Ersättningsregler med brottsoffret i fokus.

[20] Härvid kan jämföras med HD:s resonemang i avgörandet FT till T, beslut i Ö 6426-23, 27 december 2024, där domstolen konstaterade att enbart det ekonomiska värdet ska beaktas vid bedömningen av värdet av vad som yrkats i en tvist. Se för en kommentar Jennifer Ågren Ylinenjarvi, När bara pengar räknas: FT till T, JT 2024–25 s. 913 ff.